

ב. בין שנראה בזמנו (– ליל שלשים) בין שלא נראה בזמנו (ומעברים את החדש) – מקדשים אותו. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: אם לא נראה בזמנו אין מקדשים אותו שכבר קדשוהו שמים. פלימו אומר: בזמנו אין מקדשים אותו (שאינו צריך חיזוק) שלא בזמנו מקדשים אותו. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: בין כך ובין כך אין מקדשים אותו (וקדשתם את שנת החמשים – שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים).
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק.

לד. לא תעשון אתי... – מה נכלל באיסור זה?

לא תעשון אתי... – לא תעשו (צורות) כדמות שמי – הן שמיים שעל הארץ, כגון תבנית היכל, תבנית חצר, עזרה שלחן ומנורה [אבל עושה מנורה של חמשה, ששה או שמונה קנים. וכן עושה מנורה של עץ שהיא פסולה לדעת חכמים [וריר"י אוסר, שלדעתו היא מנורה כשרה]; הן שמיים המשמשים במרום, במדור העליון – כדמות אדם, או דמות ארבע פנים (שבכסא הכבוד) ביחד (שגם אם מצא דמות אדם, אסור להשלים לד' פנים. עפ"י תוס'), וכן אסרו בברייתא לעשות כדמות אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת. וכן שמיים שבמדור התחתון, כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות.

נחלקו הפוסקים אודות ציור שאינו בולט. וכן נחלקו בצורת פרצוף אדם לבד, ללא גוף. ואם משחית צורתו – מותר לכל הדעות.

ישנן דעות שאף אחת מהפנים שבמרכבה אסורה, אבל להלכה נקטו הפוסקים שאין איסור אלא בארבע הפנים יחדיו, או אדם.

אחרים (= נכרים) שעשו לו צורות – אין איסור להחזיקן, אך משום חשד עבודה זרה (עפ"י רש"י ותוס' כאן. ויש מפרשים: חשד שעשאן) אסרו חכמים להשהות צורה בולטת (כגון דרקון, שהיא צורה חשובה להם. תוס'). ודוקא ליחיד אסרו משום חשד, אבל לרבים מותר כגון אנדרטא במקום ציבורי, וכן נשיא – הרי הוא כציבור.

א. אמירה לנכרי אסורה מדרבנן, אך לצורך מצוה כגון רבן גמליאל שנצרך לצורות לבנה, לא גזרו (עפ"י תוס'). ואפשר שהוא הדין במקום צורך גדול. עפ"י טוב רואי. ויש אומרים שהנכרי עצמו אסור בעשיית צורות אלו (עפ"י רמב"ם).

ב. דעת כמה ראשונים שדמות אדם או מלאכים ושרפים וארבע פנים שבמרכבה – אסור להשהותם מהתורה. ורק לענין חמה ולבנה וכוכבים מותר מהתורה.

צורות העשויות פרקים (כצורות רבן גמליאל, שלא הרכיבם אלא לשעה. עפ"י מפרשים) – משמע בגמרא שמתר. וכן התיירו בעושה להתלמד (לא תלמד לעשות... – אבל אתה למד להבין ולהורות).

יש אומרים שהחילוק בין יחיד לרבים, וכן החילוק שבין צורה שלמה לפרקים – אינם קיימים למסקנא.

דף כה

לה. א. האם יתכן שהלבנה תיראה במולדה שחרית במזרח וערבית במערב?

ב. באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו (ביום שלשים), ובליל עיבורו לא נראה – האם עדי שקר הם?

ג. האם יתכן שתראה הלבנה החדשה ביום כ"ט?

ד. למה לא נתפרשו שמותיהם של שבעים הזקנים?

א. רבי יוחנן בן נורי פסל עדים שאמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב, אבל רבן גמליאל קיבלם ביבנה שפעמים בא (הירח) בארוכה ופעמים שבא בקצרה.

לפרש"י מדובר על הירח החדש. והתוס' חלקו וכתבו שבזה לא היה פוסל רבי יוחנן בן נורי. ופירשו (עפ"י הירושלמי) שראו בשחרית את הישן ובערבית את החדש. ואף על פי שבדרך כלל הלבנה מתכסה במשך זמן מרובה מזה, פעמים (בשעות גדולות) אפשרי לראותה בשחרית ובערבית. וגם מחכמי התכונה יש שהעידו כן – ע' במובא בספר אמונת חכמים (פ"ה דף טז); בן יהודע; קונטרס כ"ד השעות עמ' 11).

ב. באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו, ובליל עיבורו לא נראה – רבן גמליאל קיבלם. רבי דוסא בן הרכינס אמר: עדי שקר הם. רבי יהושע ראה את דבריו, ואף על פי כן קיים גזרתו של רבן גמליאל [עפ"י עצת רבי דוסא בן הרכינס ורבי עקיבא] ובא אליו ביוהכ"פ שחל להיות בחשבונו, שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי (אתם... אתם... אתם – אפילו שוגגים, מוטעים, מזידים).

ג. אמר רבן גמליאל: כך מקובלני מבית אבי אבא, אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה, ושני שלישי שעה וע"ג חלקים (מתוך אלף ושמונים חלקים בשעה). [ופעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה, לחדש, כסבורים העם לומר ראש חדש ובקשו בית דין לקדשו, וקבע ר"ג שאין זה כלום].

ד. למה לא נתפרשו שמתם של זקנים – שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן (שאשמע לו)?! פלוני כנדב ואביהוא?! פלוני כאלדד ומידד?! – אלא מלמד שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה. [וכן דרשו ממשמעות הכתובים ששקלו שלשה קלי עולם, ירובעל בדין ויפתח, עם שלשה חמורי עולם – משה אהרן ושמואל. וכן דרשו: אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך, ואל תאמר שהראשונים היו טובים מאלה].

פרק שלישי

לו. א. ראו את הלבנה ולא הספיקו לומר 'מקודש' עד שחשכה – מהו?
ב. ראוהו בית דין בלבד – כיצד יעשו?

א. ראו את הירח ולא הספיקו לומר 'מקודש' עד שחשכה – הרי זה מעובר. ואפילו כבר ראוהו בית דין וכל ישראל, מעברים. וגם אם נחקרו העדים ביום, אין אומרים תהא חקירתם כתחילת דין והקידוש כגמר דין ויקדשו בלילה כדיני ממונות שגומרים אותם בלילה אם התחילו ביום, שנאמר כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב – מתי הוא 'חק' – בגמר דין, וקראו 'משפט' (היינו תחילת דין) שאינו אלא ביום.

ב. ראוהו בית דין (כגון של כ"ג) בלבד – יעמדו שנים ויעידו בפניהם. והעמיד רבי זירא כגון שראוהו בלילה אבל ראוהו ביום אין צריך להגדת עדות, שלא תהא שמיעת הדיינים גדולה מראייתם הלכך דנים על פי מה שראו ביום. (משא"כ כשראו בלילה, הואיל וראייתם נידונית כקבלת עדות, אי אפשר לעשותה בלילה ועל כרחם להעיד ביום. תוס').

ראוהו שלשה (בלילה) והם בית דין – יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד, שאין אחד כשר לעדות החדש אפילו הוא מומחה (ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החדש הזה לכם...). [ואפילו לרבי עקיבא הפוסל סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, מלדונו – לא פסל אלא בדיני נפשות מפני שצריך לראות לו זכות].

ראוהו ביום עם שקיעת החמה ולא היה להם פנאי לומר 'מקודש' עד שחשכה – מדברי רבי עובדיה מברטנורא משמע שצריכים להעיד למחר. וכן נראה מפרש"י. אבל לפי הטעם שכתבו התוס' יכולים לקדש למחר על סמך ראייתם, מפני שהיתה ביום (עפ"י רעק"א. וע' חדושים ובאורים).

דפים כו – כז

לז. א. אלו שופרות כשרים לתקוע בהם, בראש השנה וביובל?

ב. התקיעה במקדש בראש השנה ובתעניות – כיצד?

א. כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא 'קרן' ולא 'שופר'. [לדברי עולא ישנו טעם נוסף – שאין קטגור (העגל, שחטאו בו ישראל) נעשה סגור. ואביי פירש טעם נוסף אחר – שופר אחד אמרה תורה ולא שנים ושלשה שופרות, וזה של פרה כיון שעשוי גלדים גלדים נראה ככמה שופרות]. רבי יוסי מכשיר אף בשל פרה, שהלא כל השופרות נקראו גם 'קרן' – במשך בקרן היובל בשמעם את קול השופר. [ושל פרה נקרא גם הוא 'שופר' לדעת ר' יוסי, כפי שיש לדרוש מהכתוב ותיטב לה' משור פר – משופר. ומשום קטגור נעשה סגור אין לחוש אלא בפנים, בכהן גדול הנכנס לקדש הקדשים. ומשום שנים ושלשה שופרות אין כאן, כיון שהגלדים מחוברים זה לזה].

שופר של ראש השנה ושל יובל (שהושה בגזרה שוה לר"ה לתקיעה ולברכות) – של יעל (רש"י ותוס'): מין חיה – אקו, יעל-הסלעים. הערוך: כבשה) – פשוט. רבי יהודה אומר: בראש השנה תוקעים בשל זכרים (= אילים) – כפופים, שכן יאה לאדם בתפילת ראש השנה, בכפיפה. וביובלות בשל יעלים (שתקיעת היובל קריאת דרור היא. ועוד אמרו בתוספתא (מובא בראשונים): תקנו מצוי (איל) למצוי (ר"ה), ושאינו מצוי לשאינו מצוי (יעל ליובל)). רבי לוי אמר: בין של ר"ה בין של יום הכפורים ביובל, בכפופים.

א. התוס' חככו לומר שמא אינו יוצא אלא בכפופים, ולא רק מצוה לכתחילה (ונראה לכאורה שלא צדדו כן אלא לר' לוי, אבל חכמים סוברים שהכל כשר, וכמו ששינו ברישא כל השופרות כשרים). וכן פסק הרמב"ם שאין כשר אלא שופר של כבש (= איל) בלבד. [ונחלקו הפוסקים בדעתו אם כפוף מעכב אם לאו. ע' בית יוסף וט"ז תקפו].

ואילו הרמב"ן והר"ן והריטב"א נקטו להלכה שכל השופרות כשרים, אלא שמצוה בכפופים. ומצוה מן המובחר בשל איל דוקא [וכך היה מנהגם – לזכר עקידת יצחק, כדלעיל טו.]. וכן נקט הרא"ש.

ב. להלכה, של פרה פסול, כתנא קמא. וכן כל קרנים שאינן חלולות, כגון של ראם וצבי – אינן בכלל 'שופר' כלל [שופר – מלשון שופרות], ואף כשאין לו אחר – אין לתקוע בהם (עפ"י ראשונים; או"ח תקפו, א).

ג. הר"ן נסתפק לומר שמא אין כשר אלא שופר של בהמה טהורה. ועל כן לא יתקע בו, אלא אם אין לו אחר תוקע בלא ברכה.

שופר של נבלה וטרפה – כשר לתקיעה (פוסקים או"ח תקפו, א).